

Բ Ի Ի Ր Ա Կ Ն

Լ Ր Ա Ք Ի Ր

ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻ ԱՄԷՆ ՉՈՐԵՔՇԱՐԹԻ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հ Ա Ս Յ Է

Գաւառներ ու Պոլիս Տարեկան 50 Դրուշ

درساعاته بفتح قبوسنده قاضعسكر خاند

» վեցամսեայ 30 »

» بوراغن « غزتهسى اداره سنه

Օտար երկիրներ [6 Բուլղի] 15 Ֆրանկ

ՏՆՕՐԼՆՈՒԹԻՒՆ ԲԻԻՐԱԿՆԻ
Գաղաութէր խան, Պահկէ գաբու, Կ. Պոլիս

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՊԱՇՏՈՆԵԱՅ

Գաւառներէն Դպր. Հոգաբարձու-
թիւններ կամ մասնաւորներ երբ
պէտք ունենան մեղի դիմելու՝ դպ-
րոցական պաշտօնէի ընտրութեան
կամ ո՛ր և է տեղեկութեան համար,
պէտք է իրենց նամակին ներփակեն
20 շրշ.ի փուլ, եթէ կ'ուզեն որ կա-
րելորդութիւն և պատասխան տրուի
իրենց նամակին:

Ասով կ'ուզենք վերջ տալ այն
անօգուտ ու գլխուցաւ դիմումնե-
րուն որոնք մեր ժամանակին դա-
հիճներն են և մեղի թոյլ չեն տար
հանրութեան աւելի օգտակար ըլ-
լալու մեր Գործակալութեան եւ
« Բիւրակնի » շնորհիւ:

Ս. Դ.

« ԲԻԻՐԱԿՆԻ » ԱՇԽԱՏԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ

Կը փափաքինք որ « Բիւրակն »-ի Աշ-
խատակիցները սերտիւ կապուին անոր
և իրենց աշխատութիւնը նկատեն ոչ թէ
հարեւանցի ու թեթեւ գործ մը, այլ
լուրջ ու տեւական մասնակցութիւն մը

Հայ գրական զարգացման որուն իր կար-
գին կը ջանայ սատարել այս թերթը՝ նոր
ուղղութեամբ, իսկապէս տոհմային, ժո-
ղովրդական թէ՛ անցեալ և թէ՛ արդի
կեանքը պրպտելով ու ազգագրական
ճիւղին մեծագոյն բաժին մը տալով:

Միւս կողմէ, այսպիսի կարեւոր ձեռ-
նարկի մը աջակցող աշխատակիցները,
համոզուած ենք թէ շատ աւելի ազնիւ
ու կենսական գործ մը կը կատարեն քան
ո՛ր է լրագրի օրը օրին յօդուած գը-
րող, առօրին դէպքեր հաղորդող թըղ-
թակից մը: Մերիններուն աշխատութիւ-
նը այսօրուան վաղուան գործ մը չէ. և
ճշդիւ ասո՛ր համար, կ'ուզէինք, կը պա-
հանջէինք որ մասնաւորապէս ժողովրդ-
դական բանահիւսութեան և ազգագրա-
կան նիւթերու վրայ մեղի հաղորդուած
ամէն գրութիւն հարազատ ու իսկատիւ
ըլլայ. որ մեր աշխատակիցները հաւա-
տարիմ կերպով պատկերացնեն ժողո-
վրդական հին ու նոր աւանդութիւննե-
րը, բարքերը, լեզուն եւ ամէն ինչ որ
ցոյց տրուած է « Բիւրակն »-ի 10 թիւով
ներկայացուած ազգագր. ծրագրին մէջ
որուն մանրամասնութիւններն ալ հետ-
զհետէ առիթ սլիտի ունենանք հրատա-
րակելու:

Աս չի նշանակեր, սակայն, թէ մենք անտարբեր ենք ներկային համար: Այժմ էութիւն ունեցող կարեւոր եղելութիւնները, դէպքերն ու դէմքերն ալ մասը կը կազմեն «Բիւրակն»-ի ընդարձակ եւ բազմակողմանի ծրագրին: Միայն թէ, ինչպէս դիտուած ըլլալու է, կը նախընտրենք բուն հայացի նիւթ մը, քան օտար լեզուէ թարգմանութիւն մը, մեր երկրին, մեր եւ մեզ չըջապատող ժողովուրդներէն առնուած վէպ մը, մեր մէջ երեւցող նշանաւոր դէմքերու կենսագրութիւն մը՝ քան որ եւ իցէ եւրոպական աղղի կեանքէն զրուածք մը: Ուրիշ խնդիր է եթէ մասնաւոր արժէք ունեցող օտար երկիր մը կամ մեծ մարդոց կեանքէն շատ չահեկան բան մը ըլլայ որ թարգմանուելով մեզի կը հաղորդուի:

Վերջապէս կ'ուզենք որ տեւական կեանք եւ ապագային համար ալ արժէք ունենալու սահմանուած Հանդէսի մը Աշխատակիցները կարելի եղածին չափ լաւ ճանչնանք, և այս՝ թէ՛ թերթին և թէ՛ իրենց օգտին կրկնակ տեսակէտներով:

Ասոր համար, ստորեւ կը դնենք Հարցարան մը որպէս զի մեր բոլոր հին ու նոր Աշխատակիցները առաջին առթիւ պատասխանեն նոյն հարցումներուն, առանձին թղթի վրայ որ պիտի պահուի «Բիւրակն»-ի Աշխատակիցներու յատուկ պարութային մէջ, եւ թերեւս օր մը հրատարակուի ալ:

ՀԱՐՑԱՐԱՆ

(Թիւերով զատուած մէկ մի հարցման իր խնդրուի պատասխանել նոյն կարգով)

1. Անուն, հայրանուն եւ մականուն:
1. Տարիք եւ ծննդավայր:
3. Պաշտօն, զբաղում եւ ընկերային դիրք:
4. Քաղաքային վիճակ (ամուրի՞ թէ ամուսնացեալ, ընտանիք, զաւկներ եւ այլն նշանակելով)
5. Ո՞ր եկեղեցիի կամ դաւանութեան կը պատկանի:

6. Ո՞ր զպրոցէ ուսում առած է եւ ո՞ր թուականին:

7. Ի՞նչ լեզուներ ուսած է:

8. Ի՞նչ մասնագիտական զրքեր կարգացած է:

9. Ի՞նչ ճիւղերու մասնաւոր հակում ունի եւ ի՞նչ ճիւղեր մշակելու հետաւում ու փափաքող է:

10. Ուրիշ ո՞ր թերթերու աշխատակցած է եւ ի՞նչ նիւթերու վրայ:

11. Ո՞ր եւ է զրական երկ հեղինակած կամ թարգմանած է:

12. Կենսագրական մասնաւոր ծանօթութիւններ եւայլն: Ս. Դ.

ՍՔԵՄԻ ՏԱԿ ԵՐԿՈՒ ՄՇԱԿՆԵՐ

Մատենագրական Քրոնիկ

Հայ Բանասիրութեան ու Ազգագրութեան ծանօթ հին դէմք մըն է Կեսարիոյ առաջնորդ Տ. Վ. Պալեան: Տասը տարիէ ի վեր կը վարէ առաջնորդական ծանրազաւղ պաշտօնը՝ վայելելով ո՛չ միայն ամբողջ վիճակին յարգանքն ու համակրանքը, այլ եւ տասը տարուան շրջանի մէջ իրարու յաջորդող Պատրիարքներուն եւ Վարչական Ժողովներուն ալ: Աղգ. տարեգրութեանց մէջ չեմ յիշեր ո՛ր եւ է աննշան դանդաղ մը այդ պատուական վարդապետին դէմ: Միտքն ու մարմինը երկար խոնջանքէ մ'ետք կազդուրելու յատկացուած ժամերը նըւերած է Հայ Մատենագրութեան, մասնաւորապէս Հայ Ազգագրութեան նիւթեր հաւաքելու: Անխոնջ, անձանձիր վարդապետը, բացի ծանօթ հրատարակութիւններէն որոնց թիւը տասնէն աւելի է, աւարտած առձեռն տրամադրելի ունի բանասիրական ու ազգագրական երկասիրութիւններ որ եթէ լոյս տեսնեն, անդամ մըն ալ չեղտել պիտի տան, պիտի փառաւորեն Տ. Վ. Պալեանի արժանիքը: Հ. Պալեանի միակ

արդար փառասիրութիւնն ու տենչն է ծառայել Հայ մատենագրութեան, ոչ այնպէս, ինչպէս կ'ընեն մեր Թրքահայոց մէջ քանի մը կեղծ գրագէտներ, որոնց միակ մտածումն է անուն, զիրք ստանալ, իբրեւ հնագէտ, իբրեւ բանասէր, իբրեւ բանահաւաք եւ իբրեւ ջերմ գուրգուրացող ազգագրական փշրանքներու վրայ, Տ. Վ. Պալեան մատնանիւ չելի է, եւ այս, ինչպէս ըսինք, առաջնորդական ծանրազգաց հոգեբուն մէջ, իր օրով կրթութիւնը մեծ զարկ մը առած է կեսարիոյ մէջ — տաճկաստան քաղաք մը — որ այսօր կը մրցի հայաստան՝ զարգացած կեդրոններուն հետ. Պալեան Հայր սուրբը, ինքը հաստատած է ժառանգաւորներու վարժարանը, վանքին մէջ, որուն նմանը այսօր չունինք ոչ մէկ գաւառային կեդրոնի մէջ, Կրնանք ըսել թէ այս վարդապետին աշխատութեան, տքնութեան շնորհիւ է որ կեսարիոյ հայերը գաւառներու մէջ զարգացած զիրք մը ունին այսօր եւ նշանաւոր են իրենց կրթասիրութեամբ ու ընթերցասիրութեամբ: Ահա, վարդապետ մը որ իբրեւ Եւսեփիս առաջնորդ, անձնդիր հովիւ, եւ պիտկոպոսութեան կը կոչուի ԱՐԺԱՆԱԻՌԱՊԷՍ: Թող օրինակ առնեն Տ. Վ. Պալեանն այն առաջնորդներ որոնց ապիկարութեան ու անգործունէութեան մասին գանգատներ կը տեղան թեմականները թէ՛ պատրիարքարան եւ թէ՛ հայ լրագրութեան մէջ:

Ի դէպ է կղերական դասէն ուրիշ մըն ալ յիշել որ իր բոլոր օրերը նուիրած է Հայ ազգագրութեան նիւթեր հաւաքելու գործին: Ըսել կ'ուզենք Տ. Մկրեան Հայրը, որ տարիներ առաջ, հանգուցեալ Սրուանձտեանցի ազգագրական հաւաքածոներու եւ Ռուսահայ գրականութեան աղբիւրներուն տակ, Կ. Պոլսոյ նաեւ բովանդակ Թրքահայոց քահանայական դասուն մէջ անգուղական զիրք մը դրաւնց իբր ընթերցասէր, բանահաւաք ու բանասէր: Մկրեան Տէր Հօր միակ ձգտումն է Հայագիտութեան տիրանալ, Տէր Հօր ժամանակակից մէկ եր-

կու ուսեալ քահանաներ, կրօնագէտներ ունեցած ենք իրաւցընէ, բայց Ռիւրալանի հայեացքով, Մկրեան Տէր Հօր ընդգրկած ասպարէզը — Հայ ժողովրդ. բանահիւսութեան նշխարները հաւաքելու գործին անձնուիրութիւնը — քահանայութեան մէջ նոր երեւոյթ մըն էր. իցէ՛ թէ Մկրեան Տէր Հօր հետեւողներ ունենայինք քահանաներու մէջ որոնք ամենքն ալ շատ պարապոյ ժամեր ունին կրթութեան ինչպէս նաեւ պատրաստուելու ժողովրդին օգտակար ըլլալու: Տ. Մկրեան հայրը մանաւանդ անով նշանաւոր է որ աչքէն չի վրիպիր ո՛ր եւ է հայ բանասիրական գրութեան. կը կարգայ բոլոր հայ բանասիրական գրութեան. այս նիւթին վրայ իր կարծիքը, սուր զիտողութիւնը կ'ընէ, լաւը գէշէն զանազանելու tacte ունի. եւ հակառակ իր տարիքին, միշտ նորերուն համակիր է, նոր բանասիրութեան, նորագոյն քննադատութեան հակամէտ թունդ եկեղեցական մը: Մասնագէտի մը չափ գիտէ թէ ո՛ր եւ է գրութեան մը թեր ու գէ՛մ կարծիքները, եղբայրացութիւններն ո՛ր գրքին, ո՛ր էջին, ո՛ր սիւնակին մէջ են: Ոչ միայն ինք իր քսակով կը քաջալերէ գրականութիւնը, այլ եւ իր ծուխերուն մէջ համակիր չըջանակ մը կը կազմէ դէպի գրականութիւն:

Դ. ԽԱՉԿԱՆՅԱՆ

Բաղդիւր Գաղ-հայ արուեստից եւ գիտութեանց եւ գեղեցիկ դարու քեանց. երկու հատոր 1078 պատկերով, գործ միակ իր տեսակին մէջ. ուր հմուտ հեղինակն ջանացած է գտնել եւ ճշդել ամէն ուսումնական բառ. կը խօսի ամէն արուեստից եւ գիտութեանց վրայ, ինչպէս խորագիրը կը ցուցնէ, կարեւոր նիւթոց վրայ լիովին ծանօթութիւն կուտայ եւ ի դիւրութիւն ուսումնասիրաց բառադրքի վերջը աւելցուցած է Հայ-գաղ. բառարան, ուր հայերէն բառին գիմաց կը դնէ գաղղիականը. արժանաւոր երկ Հ. Մ. Բաքուցոյ, Տպ. 1891-93 Դին 60 ֆո. գիմել Ս. Դաւթեանին:

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԷՖ. ԵԱԶՃԵԱՆ

(Շար. «Բիւրակնի» քիւ 20 հհ եւ վերջ)

Իրաւ Յովհաննէս Էֆէնտի հանձար մըն էր ոտքին մատէն սկսեալ մինչեւ գլխուն մազին ծայրը քայց ինքնաշխատութեամբ շինուած հանձար մ'էր :

Իր այդքան մը հմտութիւնները՝ կարողալով եւ շարունակ կարողալով հաւաքած է : Զարմանալի ընթերցող մ'էր : Առտունները շատ կանուխ, երբ դեռ ուրիշները քունը կը փնտռէին իրենց անկողնոյն մէջ, ինք կը կարդար : Կարողալով եւ զրելը, խաղալու եւ խմելու պէս հաճոյք մ'էին իրեն համար : Զիկայ զիրք մը որ հրատարակուած ըլլայ Պոլսոյ մէջ, հայերէն կամ թուրքերէն՝ որ ինք բերել տուած չըլլայ : Շատ ճիւղ թանգարան մը պիտի ունենար եթէ իր բարեկամները զինք շատ սիրելնուն համար այդ գրքերը չտանէին իբր յիշատակ, եւ իրմէ... դադարուի : Մնացած գրքերէն 130 հատը կ'ուզէր որբանոցին տուաւ ասկից 4 ամիս առաջ եւ դեռ 150 ի չափ շատ կարեւոր գրքեր կը մնան ասկի մանդին : Մինչեւ վերջին ժամուն կը կարդար եւ կը խօսէր գրական նիւթերու վրայ : Վերջնութեան օրը իր կեանքին վերջը քովը գացած էի, հարցուց ինձի. « Սիւմուլիզմ » ի՞նչ է, զիտե՞ս », ու երբ բացատրեցի, այնպէս ցուցուց թէ բաւական չիտակ էր : Եթէ խօսելու ուժ ունենար, շատ պիտի քրքրէր այդ նիւթը եւ երբ տեսաւ որ չի կրնար ուղածին պէս խօսիլ ըսաւ, « Դուրեան կ'ըսէր՝ կայծ տուէք ապրիմ, Նար պէ՛յ՝ կեանք տուէք ապրիմ », եւ ալ կ'ըսեմ « չունի տուէք ապրիմ » : Ինչ որ կը կարդար շատ մտառութեամբ կը կարդար : Աճէմեանէ, Դուրեանէ, Ալիշանէ շատ շատ կտորներ դոյզ զիտէր : Ինչ որ խօսէր՝ անմիջապէս ատոր օրինակ մը կը բերէր բանաստեղծութենէ : Թուրքերէն բանաստեղծներէն ալ նմանապէս շատ կտորներ դոյզ զիտէր : Հիւանդութեան մէջ չորս կողմը զիրք էր, անգամ մը մէկը կարդար, անգամ մը միւսը, քայց վեր-

ջին օրերը շատ տկար ըլլալուն համար միայն լրագիրները կը կարդար :

Հանդուցեալը հանձարէ աւելի ուրիշ յատկութիւններ ալ ունէր որ զինքը կը սիրցնէին հասարակութեան :

Շատ անկեղծ էր, խոնարհ եւ հաճոյակատար, ինչ որ կը կազմէն ճամբարի քաղաքավարութեան հիմը : Բարձր քաղքըցին, ինչպէս նաեւ հասարակ գեղացին նոյնքան քաղաքավարութեամբ կը ընդունուէին իր կողմէն : Շատ անգամ հանդիպեցայ մարդոց որոնց անհամ կըրկնաքանութիւններէն քարերն անգամ կը ճաթէին, քայց ինք ամենայն համբերութեամբ մտիկ կ'ընէր եւ կը պատասխանէր անոնց : Ով որ իրեն զիմէր գործի համար, ձեռնունայն չէր դառնար : Ահա այս էր պատճառը որ հիւանդութեան միջոցին ամեն կողմերէ զինք տեսնել կուգային եւ ամէն բերնէ կը լսուէր « Եաման, Էֆէտին շատ պէտք է, չըլլայ որ մեռնի » : Մինչեւ իր վերջի պահուն իսկ չմոռցաւ իր ուղերձները յօքնակի ընել : « Դուք » կ'ըսէր, որու հետ որ խօսէր : Մեռնելու ժամանակը որ խօսելու երբեք կարողութիւն չունէր գրել, երբ իրեն ինչպէս ըլլալը կը հարցնէինք, կերկերուն՝ սակայն անուշ ձայնով մը չընորհակալութիւն կը յայտնէր, հետեւ ալ ձեռքի շարժում մը միացնելով :

Լաւ բարեկամ մ'էր : Ամէն նորեկ պաշտօնեաներ կամ պատուաւոր անձնաւորութիւններ Յովհաննէս Էֆէնտի հետ մէկ անգամ տեսնուելէ ետքը ալ զինք չէին ուզեր թողուլ : Ընկերութիւն մը չիկար որ հանդուցեալին ներկայութենէն հաճոյք չ'զգար : Ո՛ր եւ է մէկը ձանձրոյթ մը պիտի չ'ունենար, եթէ հետը ժամերով խօսէր : Ամէն խօսքի մէջ իր գաւառական ակնարկութիւնները, սրաբանութիւնները, սուր դատողութիւնները եւ պատրաստաբանութիւնները ամբողջ խօսակցութիւնը կը մեղրաւէտէին : Հապա խօսակցութեանց նիւթը, կամ մեծ անձնաւորութիւններ էին կամ զիտական եւ զրական նիւթեր էին, մանաւանդ զրական որուն համար հոգի կուտար :

Շատ անգամ Յովհաննէս էֆէնտին « հոգի եւ բանականութիւն ունեցող գիրք » կը կոչէինք, կամ « Համայնագիտարան » մը որ լեզու ելած է : Այսքան մը ճոխութիւն խօսակցութեան՝ շատ քիչ կը դանուի : Զրպարտութիւնը եւ բամբասանքը ընդհանրապէս կը կազմեն մեր խօսակցութեանց ծուծը : Մենք չենք կրնար խօսիլ, կը բամբասենք, իսկ Յովհաննէս էֆէնտին չէր կրնար բամբասել, կը խօսէր, որովհետեւ բամբասանքը ծնունդն է Նիւթի սլակասութեան և չարամտութեան որոնք չունէր մեղրալեզու հանգուցեալը :

Կատակն ալ շատ կը սիրէր և զարմանալի կատակներ ալ կ'ընէր : Վա՛յ անոր, որուն գլխուն խաղ մը խաղար : Երբ իր գլուխը Ռ. Զարդարեան՝ իր բանաստեղծ փեսային, ծունկին վրայ դրած վերջին շունչը կուտար, Զարդարեան էֆէնտին ըսաւ « էֆէնտի, կ'ուզե՞ս որ հանգիստ պառկեցնեն » : Պատասխանեց թէ « գլուխս եթէ գետին դնէք, հոգիս շուտ կուտամ » : Զարդարեան արցունքոտ աչքերով յարեց, « Ի՞նչ կ'ըսես էֆէնտի, դեռ շատ պիտի ապրիս » : Ժպտելու համար մեծ ճիւղ մը թափելով՝ որ սակայն չյաջողեցաւ, ըսաւ թէ՛ կատակ կ'ընեմ որ քիչ մը խնդաք : Հինգ վայրկեան ետքը մեռաւ, բայց մենք կ'ակնկալէինք որ դեռ խօսէր : Այդ լեզուն ալ կը մեռնի, այդ լեզուն որ մեռած ատեն իսկ կատակ կ'ընէ :

Չափազանց զգայուն եւ բարեսիրտ ալ էր հանգուցեալը, Երբեք չէր ուզեր որ մէկը նեղուի իրեն համար : Իր այս սոսկալի հիւանդութեան ատեն գիշեր մը մէկ ակռան կը սկսի ցաւիլ, կ'ուզեն ակռայ քաշող մը կանչել, բայց ինք կը մերժէ ըսելով. « Խեղճը քունէն մի' հանէք, չըլլայ որ պաղի : Ակռայիս ցաւը կամաց կամաց թող անցնի » : Իր կիսաքին մէջ եթէ մէկ, երկու զրկանք ըրած էր, անոնց համար միշտ կը ցաւէր : Երջանիկ չէր հանգուցեալը, ու իր այդ մշտուրախ դէմքը մեծ նեղութիւններ կը ծածկէր, փրփուրներու պէս ուրոնք խո-

րութիւններ կը ծածկեն շատ անգամ, Լուսանկարին հետեւ այսպէս դրած էր. « Տխուր եմ միշտ, տխուր եմ ա՛լ, գոնէ պատկերս ըլլար ուրախ » : Իր տանջանքները աւելի ընտանեկան էին, ներքին վէրքեր էին, այնպէս որ ուրիշին չէր կրնար ցուցնել և ինքնիրեն կը տապկուէր : Այս վիշտերը մոռնալու համար էր որ շատ անգամներ կը խմէր : Բայց դժբախտաբար, ինչպէս ինք կ'ըսէր, խմելիքները իր գլխուն չէին աղւեր, հապա ոտքին : Ո՛ւէ մարդ պիտի չկրնար Յովհաննէս էֆէնտիին արբած ըլլալը դիտնալ եթէ Ժամերով քովը նստէր, եւ բարձր բաներու վրայ ալ խօսէր, բայց երբ ոտքի ելլէր այն ատեն յայտնի կ'ըլլար :

Իր բարեսիրտութեան դործնական ապացոյցներ շատ կան, բայց միայն հաս մը յիշելով բաւականանամ : Մէղրայի մէջ բայուած դպրոցը, որուն ուսուցիչը ինք էր, երբ կը գոցուի, այդ դպրոցի աղքատ ուսանողներէն երեք հոգի կ'առնէ և երկու տարի, անոնց վրան գլուխը հողալով, կերակուրն ալ կերցնելով կը դաստիարակէ : Հիմա ատոնք երեքն ալ չէնք չնորհք մարդիկ եղած են : Իր ըրած ծածուկ բարիքները շատ են, անոնցմէ ոմանք նոր երեւան կ'ելլեն և շատեր ալ պիտի ելլեն : Լայն ներողամտութիւն մը ունէր եւ մէկին չարիք չէր ուզեր ընել, մինչեւ իսկ իր թշնամիին : Չնչին պատճառաւ մը մենք կ'ուզենք մեր հակառակորդը բնաբարձ ընել, իսկ ինք իր ռիսերիմ թշնամին ալ նեղութենէ ազատած է : Միշտ ապերախ տուութիւն տեսած էր անոնցմէ որոնց մեծ բարիքներ ըրած էր, բայց երբեք հոգը չէր : Մեծ արհամարհանք մը ունէր մարդոց ապերախտութեան կամ երախտադիտութեան հանդէպ : Եթէ ամբողջ մարդիկ իր թշնամին ըլլային կամ բարեկամը, մազի չափ տարբերութիւն չէր ընել : Կարծես իր ճակատադիրն ապերախտութիւն տեսնել եղած էր : Մեռնելէն շաբաթ մը առաջ, դաւաճական դրականութեան ներկայացուցիչը զինք տես-

նել եկաւ, բայց երբ մեկնեցաւ յարգանքի բոլոր բառերը գործածելէն ետքը, Յովհաննէս էֆէնտին ըսաւ ինծի. « Գիտէ՞ք, այդ մարդը իմ մեծ բարեկամն է եւ զիս ջանացած է ամէն կերպով պատուել: Մինչեւ իսկ տարիներ առաջ սքանչելի կենսագրական մը գրած էր վրաս, որն որ Պոլսոյ թերթերէն մէկին ալ ղրկեց, որ եթէ հրատարակուէր, բարեկամիս խօսքին նայելով, շատ կարեւոր տեղ մը պիտի բռնէի, եւլն. բայց դժբախտաբար չի հրատարակուեցաւ: » Այս ըսելէն ետքը աղուոր մը խնդաց, բայց արդէն դժուար չէր իր սուր հեգնութիւնները նշմարել: Ահա այս նշանաւոր կենսագրականին համար էր որ այդ թերթի ղրկուած հանգուցեալին ուտանաւորները չեն հրատարակուած: Յովհաննէս էֆէնտին պսոնք բոլորը գիտէր, բայց երբեք իր վարմունքը չէր փոխեր անոնց հանդէպ որոնք իրեն առջեւը, քծնանքի մէջ համբաւաւոր եղող կենդանին ամօջնելու աստիճան կը քրծնէին, իսկ ետեւը անկէ աւելի սուր կը խածնէին,

Չեմ գիտեր այս մեծ անձնաւորութիւնը նկարագրելու համար ըրած ճիշդերս իր արժէքը պիտի չքիչցնե՞ն, ինչպէս որ արշալոյսը թուղթի վրայ նկարողը անոր դեղեցկութիւնը կը քիչցնէ: Մեծութիւնները նկարագրել, զանոնք պզտիկցնել է: Գաւառի մէջ այսքան գովուած անձը կը նախատուի ալ սակայն անոնցմէ որոնք « Առաջին քարը նետելու չափ անմեղ են: » Իր թերութիւնը որ կը մատնանիշուի իր ընտանեկան կեանքի անհոգութիւնն էր, բան մը որ եթէ Եւրոպա ըլլար, մարդ պիտի չ'ընէր մարէր: Ուրիշ ամբաստանութիւն մ'ալ որ մոլեռանդները կ'ընէին սա էր թէ՛ Եազիճեանը անհաւատ է, Եազիճեանը անհաւատ չէր, ինչպէս չի կրնար ըլլալ այն որ պակասամիտ չէ, բայց չ'ունէր այն տղայամիտ հաւատքները զոր շատեր ունին: Մեռնելէն քանի մը օր առաջ չեմ գիտեր ինչ պատճառաւ էր որ ըսաւ. « Եթէ ելլեմ, նոր կրօնք մը պիտի

հաստատեմ », թերեւս զինք համոզելու եկողները ծաղրելու համար էր: Չիկայ կարծեմ աշխարհիս մէջ աւելի ծաղրելի բան մը քան տգէտի մը ճիգերը՝ որ իր չգիտցածը ուրիշի մը կ'ուզէ հասկցնել որ իրմէ շատ աղէկ գիտէ: Այդ ալ Աստուծոյ կը մնայ քննել, մենք չմտնենք սրտին խորերը: Կարծեմ ղիտմամբ այս թերութիւնները, ընտանեկան անհոգութիւնները, ըսել կ'ուզեմ, կը գտնուէին այս մարդուն վրայ: Անթերի բաները մեզ կը յուսահատեցնեն եւ չենք համարձակիր անոնց նմանիլ փորձել: Աստուած մեծ մարդոց՝ ղիտմամբ թերութիւններ տուած է որպէս զի մենք գիտնանք թէ ատոնք ալ հասարակ մահկանացուներ են: Եթէ հանգուցեալը այդ մէկ երկու թերութիւններն ալ չ'ունենար որոնք չարամիտներ կը ջանան մեծցընել, պաշտելի անձ մը պիտի ըլլար:

ԽԱՐԲԵՐԴ-ՄԵՂՐԱ

ԱՏԻՆ

ՀԱՅ ԱՇՈՒՂՆԵՐ

ու

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՀԱՅ ԵՐԳԻՉՆԵՐ

69. ԷԳԱՋ կամ ՂՈՒԼ ԷԳԱՋ.— Հայ աշուղ մը որուն վրայ կենսագրական տեղեկութիւններ կը պակսին մեզի: Հետաքրքիր ենք ու կը խնդրենք ձեռնհաս բանասէրներէն որ եթէ ունին ծանօթութիւններ էգազի մասին հաճի՛ն տեղեկացնել:

Մեր ձեռքը հասած է մէկ երգը, զոր կը գնենք այս տեղ: Սոյն երգի ոճէն ու դործածած բառերու հոլովումէն ու խոնարհումէն կը կարծենք թէ էգազը Ջուղայեցի ըլլայ. որովհետեւ այդպիսի խոնարհումներ գլխաւորապէս Ջուղայի գաղթական Հայերու մէջ կը գտնուին, զոր օրինակ՝ ծերաման այ, մոռաման այ, սառման այ, վառման այ, եւայլն:

ԻՐ ԵՐԳԸ (Գօշմա)

Չունիմ դարդ իմացող՝ ասող ու լըսող,
Գայ նըստի զրուց տայ, բանայ էս սիրտըն,
Մին դամ ծերաման այ՝ աշխարհըս մո-
ռաման,
Մին դամ քաղա, նովըլանայ էս սիրտըն:
Աղամորդուս սիրտըն ճնճղի նըման այ,
Մին դամ դաժազում այ, մին դամ թըռ-
ման այ,
Մին դամ յԱրեւան այ, մին դամ յԱշ-
տարխան,
Մին դամ հըրէն Հընդըսթան այ էս սիրտըն:
Աղամորդուս միտքըն չատ այ ու մօլոր,
Մին դամ դող համարի՝ մին դամ ճըգ-
նաւոր,
Մին դամ դանձ խազինով ազնիւ թա-
գաւոր,
Մին դամ աղքատ բերեան այ էս սիրտըն:
Մին դամ չար այ դործում, մին դամըն
բարի,
Մին դամ աղօթք անում վասըն աշ-
խարհի,
Մին դամ ումըր այ խնդրում չուր հա-
րիւր տարի,
Մին դամէն յետ փոխման այ էս սիրտըն:
Մին դամըն ծախում այ՝ մին դամըն
առման,
Մին դամ տաքաման այ՝ մին դամըն
սառման,
Մին դամ բոց կըրակինըման այ վառման,
Մին դամէն յետ խովաման այ էս սիրտըն:
Մին դամ իմանըն կէս ղիան կը ծախի,
Մին դամ Աստուած միտ կը բերի, կը
վախի,
Մին դամըն Գիանջայ այ, Շիրվան Շա-
մախի,
Մին դամըն Հընդըստան այ էս սիրտըն:
Մին դամ Ֆրեռով խալխի տալման այ
աղար,
Մին դամ աշխարհ համայն չի բերում նա-
գար,
Օրըն մին այ ֆիքըրն լաք հարիւր հազար,
Գուլ եգազ, ընչո՞ւր նըման այ էս սիր-
տըն:

Բառարան. — Դարդ, տէրտ, ցաւ,
վիշտ: Մին դամ, պիր տէմ: Կեանիտէմ
մերթ, երբեմն: Ծերաման այ, կը ծե-
րանայ: Մոռաման այ, կը մոռնայ: Թա-
ղայ, նոր, թարմ: Նովըլան, նէվճի-
վան, երիտասարդ: Դաժազ, գաժէս,
վանդակ: Թոմանայ, կը թռչի: Արեւան
Երեւան քաղաքը: Հըրէն, ահա՛, անդ:
Խազինէ, դանձ: Բէրիչան, ցիրուցան,
տառապեալ: Ումըր, (= էօմըր) Կենդա-
նութիւն, կեանք: Չուր, մինչեւ: Փո-
շեման այ, կը զղջայ: Առմանայ, կ'առ-
նէ: Տաքաման այ, կը տաքնայ: Սառ-
ման այ, կը սառի: Վառման այ, կը
վառի: Խովամանայ, կը զովանայ: Ի-
ման, հաւատք, օրէնք: Դիան, դէնար,
փարայ, դրամի ամենափոքր մասը: Ֆի-
քըր, մտածմունք: Խալխ, ժողովուրդ:
Տալման այ, կուտայ: Աղար, յանդի-
մանութիւն: Նազար, ակնարկ, ակնար-
կութիւն, նայիլ:

Տ. Վ. ՊԱՆԵԱՆ

ԳԱԼԵՃԻՔ ՈՒ ԵՍ(Վ)

Կոյր բաղդս օժանդակ ունենալով՝ Տա-
ճատ վարդապետ Ոսկանեանը զիս Դա-
լէճիք առաջնորդեց հերոս Փետր. 18ին.
Ուստի մութնուրուսուն հետ հրաժեշտս
մատուցանելով Դաղատիոյ, եւ արտաս-
ուաթորմ ակնարկ մը ուղղելով Մ.
Թուրքանի նախկին աշակերտներու բը-
նակալայրը, (հիմա բուերունը) դարձուցի
ձիուս սանձը դէպի Դալէճիք, ընկերակի-
ցութեամբ հայ ջորեպանի մը: Անցեալ
Փետրուարը (1898), ծիծեռնակէն չատ
կանուխ աւետեց դարունը, ճամբուս վը-
րայ կողմնակի փոռած էին դեռաբող-
բոջ մարմանդներ, դեղին ու ճերմակ ձիւն-
ծաղիկներ եւ ձիւնի շերտեր աղամանդէ
որ դնդաւեղներու պէս կը փալկային
տեղ տեղ, արեւին ճառագայթներուն
ցոլացումովը: Նորազարթոյց բնութեան
բոլոր այս հմայքներու, հրապոյրներու

[1] Ներէ՛, Որբերեան, նպատակս « Ֆա-
նին ու իս » ըսել չէ:

մէջ դառնութիւն մ'ալ կար։ Զորեպանիս ամէն մէկ վայրկեանի մէջ « Սի'ւր, պատուելի' ճները գերաստիճան սրտնեղութիւն կ'առթէին ինծի : Զիտ վրայ ժամերով տոկալու վարժութիւն չունէի, հազիւ թէ կիսեցինք ճամբան, ա'լ սըրունքներուս կարը, ճարը հատաւ : Բայց ջորեպանիս միտքը մէկ օրուան մէջ Գաղատիայէ Գալէճիք իջնել էր, եւ իրօք այնպէս ալ ըրաւ : Թուշններու լոկէն քիչ մը վերջ Գալէճիք մտանք : Զորեպանս գիտ ուղղակի հիւրասէր Մուրատեանի տունը առաջնորդեց, ուր կը գտնուէր նաեւ Տաճատ վարդապետը : Սովորական ձեւակերպութենէ ու ներկայացումէ ետք, լաւ յագուրդ մը տուի անոթի փորիս, մեծ-պահքի բազմապիսի կերակուրներովը եւ իսկոյն անդամալոյծի մը պէս նետուեցայ պատրաստուած անկողինիս մէջ : Վե՞րջը. — անշուշտ կրնաք կռահել որ յաւիտենական նինջ մը չէր. հետեւեալ օրը սթափելով գործիս ձեռնարկեցի : Մենք հիմա Գալէճիքը ցուցադրենք « Բիւրակն » ի մակրելի ընթերցողներուն :

Դիքք, — Ինչպէս անունն ալ կը յատկանիչէ զինք՝ — Գալէ—ճիք = բերդիկ — սեպաձեւ բլրի մը վրայ դեղաքաղաք մ'է Գալէճիք, 1000—1200 տուն բնակիչներով : Այս տուները թեւ թեւի տալով բոլորեր են յիշեալ բլուրը՝ միայն անբնակ թողլով դագաթը. ու 20—25ի չափ աւերակ տուններու պահապան կիսափուլ պարիսպ մը ապացոյց է թէ երբեմն բնակելի էր այս դագաթը : Գաղատիոյ հիւսիսային արեւելեան կողմն է Գալէճիք, 10—12 ժամ հեռաւորութեամբ եւ իր շրջակայքը կը գտնուին Տ. Մատէն եւ Չանկըրը (Քէնկըրը), նոյնպէս 12 ական ժամ հեռաւորութեամբ :

Օդ, ջուր, հող. — Օդը, քաղքին անմաքրութեան պատճառաւ, չէ այնչափ առողջարար, ո'րչափ կը յուսացուէր այնպիսի լեռնային վայրէ մը : Զուրը թելթե ու վճիտ : Իր քղանցքը համբուրելով կ'անցնի Գալի Չալը կոչուած քաղցրահարկաչ առուակը : Իսկ անդին, մէկ ժամ

հեռաւորութեամբ, մեծագոյ աղաղակներով կը սուրայ Գըզըլ-Բումաֆ որ իր թեւերուն վրայ կը կրէ բազմաթիւ այգիներ 4—5 ժամ տարածութեամբ : Գալէճիքի հողը չատ բարեբեր է. այնչափ բարեբեր « որ հողի կը բուսնի » ինչպէս կ'ըսէ ժողովուրդը : Համակ ծառաստան ու այգեստան մ'է Գալէճիք : Տուն գըլուխ, մէկէն աւելի այգիներ ու պարտէզներ ունին : Մեծ քանակութեամբ թուփ, խնձոր, տանձ, ծիրան, սերկեւիլ, բալ եւ սալոր կը ծախեն շրջակայ քաղաքներուն : Գաւառին մէջ երեւելի է իր վարդակարմիր զինին, Մարդ հիացումով կը դիտէ այգիներու ու պարտէզներու մէջ գտնուող անուշաբոյր ու զեփուած համ զբօսատեղիները : Ասոնց մէջ չեշտելի են Գօշազ, Շարքաւ, Կեօնիֆ, Էմեն աղան(1), Տօլապ սօլապը եւ Չայ գուլբուզ (վերջին երկուքը Գըզըլ ըրմաղի եղերքն են) :

Սակայն ճաշակ ըսուած բառը աջակողմեան զէրօյի մը չափ արժէք չունի հոն :

Այն բարեբեր եւ կենսատու հողը մեծ մասամբ անմշակ թողուած է եւ մշակուածն ալ անխնամ : Անոնց բերքերը « Տէլի օղլանըն էքտիյի, Ալլահ վէրիպ պիթտիյի » է : Բաղքին մէջ, (աւելի Հայոց թաղը կ'ուզեմ չեշտել որ քաղքին վերի ծայրը կը գտնուի) ճաշակաւոր եւ հայաչէն տուն մը չի գտնուիր : Թէեւ մեծ մասը երկյարկ, բայց խարխուլ, աւերակ եւ անճոռնի չէնքեր են անոնց տունները : Փողոցներն ու տուններուն բակերը՝ անմաքուր : Իւրաքանչիւր տան առջեւ աղբնոց մը : Այս գարշահոտութեան եւ աղտեղութեան պատճառաւ, անպակաս են գլխիցաւ ու հարբուխ :

* Կը պատմուի որ ասկէ 75—80 տարի առաջ Գատը Գըրան անուն աւազակապետ մը իր 800—1000 ի չափ հետեւորդներով Գալէճի վրայ յարձակելով՝ բնակիչները ցիրուցան եղեր են դէպի լեռն ու ձոր : Մէկ մասն ալ ծառափիտ տեղ մը ապաւինելով, սկսեւ են « աման աղաճ, աման աղաճ » հեծկտուքով ծառերէն օգնութիւն հայցել : Ահա այս է, կ'ըսեն, հիմակուան իմէնաղաճ զբօսատեղին :

Արդ այս հարեւանցի ընդհանուր տեսութենէ ետք, մասնաւորենք խօսքերնիս մերիններուն՝ Գալէճիքի Հայերուն վրայ :

Բնաւորութիւն Դիմագծութիւն. — Գալէճիքի հայերը որ 150-180 տուն կը հաշուուին, մասնաւոր թաղ մը կը կազմեն քաղքին վերի կողմը, ինչպէս յիշեցինք՝ կ'ըսուի թէ ասոնք Պարսկաստանէն գաղթող 5-10 ընտանիքէ սերած են : Այս զրոյցը ստուգելու համար բանաւոր փաստեր կը պակսին : Միայն սաչափ կրնանք ըսել որ ասոնք ընդհանուր առմամբ իրարու ազգական են, մօտ, հեռու : Տաճկերէն պէն բառը մէն կ'արտասանեն եւ խ տառը գ. զօր. գլուխ = գլուգ, Բընաւորութեամբ, ընդհանրապէս գիւրազըրդիս, կոռասէր եւ ինքնահաւան են : Երկուսն հասարակութեան մէջ գիտելի են ծաւի ու գորշ-կապոյտ աչքերը, խարտեաշ ու չիկադոյն մազերը, պարթեական հասակները եւ հաստատ կաղմուածքը : Իգական սեռը գեղանի, իսկ արականը՝ բիրտ ու ագեղ է :

Հագուստներ. — Դեղուհիները ընդհանրապէս չըջազգեստ, կիսազգեստ, վարտիք եւ պարեգօտ կը հագնին եւ մէջքերնին արծաթեայ շքադօտիներ (քէմէր) կը կապեն : Էրէկմարդիկ պարեգօտ, Շալվար, վերարկու, սալթա, եւ վարտիք կը հագնին եւ գուլպաները մինչեւ ծունկերնին կ'երկարի եւ հոն կ'ամրապնդի վարտիքի կապերով :

(Շար.)

Ա. ԴՐՅԸՃԵԱՆ

ՅԱԿՕԻ ՎԱՆԵՆԱԿ ԿՏՐԵԼԻ

(Մեցոց բարբառով)

— ՁԱտուածն օր կը սիրես Յակօ, ասա տեսնիմ. ի՛մալ եղաւ որ Ասօ Թաւրէզ զքու վախենակ կտրեց :

— Ի՛նչ ասիմ, խօ ձըզի լէ էղեր է. դուք լէ հազար անգամ տեսեր իք : Իրիկուն մ'մութ էր, մըր սըրաշ էլայ օր փողոց իջնիմ. մէկ լէ ի՛նչ տեսնամ. սպի-

տակ պատին վրէն սեւ բան մ կը խլվըլայ, կ'երերայ : Մէկէց մէկ հըմալ վախեցայ օր ոտքս գետին կպաւ, չկրցայ փախայ. աչքս պատի վրէն էր. մէկ լէ ի՛նչ տեսնամ, էտ սեւ բան երկնցաւ, երկընցաւ հասաւ չուր մի առիք, զվուխ ժաժեց, զթեւերն երկնցուց. «եաման անա՛», յպոռացի ու տախտն ընկայ :

* *

Մէկլէ աչքս բացի օր ի՛նչ բանամ, իմ ընկողնի մէջ պառկուկ իմ, քրտինք ջրի պէս ելեր վրէս կ'երթայ. դիտուս վերեւնստուկ է իմ մէրն ու հօրօղբրկին. ընկողւանս քով լէ մըր հարս : Իմ մէր շատ լացեր էր. եւոր տեսաւ օր ես աչքս բացի, շատ ուրախցաւ. — Յակօ, դուրբան, ի՛նչ եղաւ քըզի, բաց աչքդ տեսնիմ, դու յորի՞ հմալ վախեցար : Հօրօղբրկինս լէ ասաց. շարպաթ մը տանք տղին, խմէ կ'աղէկնայ, Յակօն կտրիճ է, բան լէ չեղնի : Մըր հարս բերից իսթաքեան մի շարպաթ, կուռ կուռ խմեցի ու քնայ :

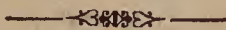
* *

Լուսուն օր էլայ, մէրս չթողեց օր երթամ վարժատուն. կեցիր, ասաց, զքըզի կ'ողրկեմ Ասօ Թաւրէզի մօտ, թող զքու վախենակ կտրէ. աղէ՛կ. ես լէ Աստուծոց ի՛նչ կ'ուզի. էնոր վարժատունս պիտի չերթի : Եւօր կէս օր էլաւ, իմ մէր կանչեց զմըր մշակ Սադօն ու ասաց օր զիս տանի Ասօ Թաւրիզնց տուն : Ասօ Թաւրէզն օր զմըզի տեսաւ. հարցուց. — Էմէ ի՛նչ է, Սադօ, լա՛օ, խե՛ր է. — Փառք Աստուծու, խեր է, ասաց Սադօն. իմ խաթուն քըզի բարեւ էրէց, ասաց աղէն վախեցեր է, թող զտղի վախենակ բռնէ : —

* *

Արի տեսնի՛մ, Յակօ, դուրպան, տեսնիմ ի՛մալ վախեցար. ասեց Ասօ Թաւրէզ ու զիս նստուց իր խեչ. սօրա քակեց զիմ միջկապ, առաւ ուր ձեռք, ըզմէկ ձէր դրեց փէճի վրէն զմէկ լէ մատներու ձէր հասուց, յանկուց զմիջկապի մէկ ձէր ծալեց ու տուեց իմ ձեռք, մէկ-

էլ ծեր լէ ինք բռնեց ու չափեց, մէկ, երկու, իրեք թիւ չորս մատ էկաւ: Աստօ Թաւրէզ զմոթնիր կ'երեքցուցնէր, աղօթք կը կարդէր. մէկ լէ չափեց, աս անգամ երեք թիւ էկաւ: Մէկ լէ աղօթեց ու չափեց. էս անգամ իրեք թիւ պակաս չորս մատ էկաւ: Աստօ Թաւրէզ զզլուի մէկ մ'երեքցուց ու ասաց. տղէն շատ վախեցեր է. տղայ Սաքօ, ասա քու խաթունին օր տղին քիչ մ'ջուր-թափիմցու, իրկուն լէ տաք տաք շուր-վա կերցու օր քրտնի. Աստծով իմ աղօթքի չնորհիւ տղէն կ'աղէկնայ, էլանք օր գինք, մէկ լէ Աստօ Թաւրէզ մըր էտկէն պոռաց. — Տղայ՝ Սաքօ, չը մոռնաս, խաթունին ասիս օր մըզի էփելու մի մողաշար ճամբէ:

ՆՈՐ ԴԵՐՁԱՆԸ

Ա՛լ բացայայտ ճշմարտութիւն մ'է Ազգ Հիւանդանոցի սեփական մաքաւադերձաններու անվիճելի գերազանցութիւնը բոլոր այլօրինակ մաքաւանքու վրայ, որ կ'ողողեն Պոլսոյ հրապարակը:

Փորձողներու ստուար թիւ մը կը հաստատէ այս ճշմարտութիւնը. փութացէք դնել այս մախառաններէն որոնց դերձանը տակուն ու դիմացկուն է և ամէն կտրի մեքենայի յարմար: Այդ կերպով օգնած պիտի ըլլաք նաեւ Ազգ. Հիւանդանոցի հարկւրակոր խեղճ պատասպարեալներուն:

Դիմել Բ. Մեսրոպովիչ և ընկ. զըրասնեակն, Կ. Պոլիս, Գամանտօ խան, Թիւ 1:

ԹԱՏՐՈՆԻ ԱՆՑԵԱԼԷՆ

Արեւելեան Թատրոնի փայլուն շըրջաններուն, բեմական կեանքի նորածագ արեւուն տակ, սկսաւ գրական շարժում մը որ ան ատենի երիտասարդութիւնը կը խանդավառէր, եւ այդ ոգեւորութեան ու առաջին թափին մէջ երեւան եկան

գրականութեան այդ սեփին նախընծայ արտադրութիւնները՝ թէ՛ Թարգմանութիւն և թէ՛ Հեղինակութիւն՝ և բանաստեղծութիւնը նոր թռիչք մ'առաւ բեմական արուեստին հետ:

Այդ շրջանին մէջ է որ Տիգրան Փէշտըմաճեան ալ, ուրիշներու պէս, ներքին մղում մը զգաց իր մասնակցութեան բաժինն ունենալու եւ մէկէ աւելի բիւսներ Թարգմանեց. կը յիշեմ մասնաւորապէս Մատի Ժանն Թատրերդ որ 1880ի շրջաններուն նորէն բեմ հանուեցաւ քանի մը անգամ Օրթագեղի Բարեսէր Ընկերութեան արուեստասէր անդամներուն կողմէ՝ Օրթագեղի եւ Բերայի Թատրոններուն մէջ: Բիւսը Թարգմանութեամբ եւ նուիրութեամբ էր Տիկին Հըրաչեային, որ գլխաւոր դերը ունէր:

Թատրոնի անցեալը պրպտող ու գրի առնողներուն դործն է ճշդել թէ հանգուցեալ մեծանուն Բժշկին այս կարգի աշխատութիւնները որո՞նք եւ քանի՞ են: Այդ շրջանը, մեր օրերէն շատ առաջ էր եւ անոնք որ Արեւելեան Թատրոնի այդ փայլուն օրերը տեսած են, հաճոյքով ու խանդաղատանքով կը յիշեն այդ հին հիմա չիջած եռանդը, որ կը սկսէր Յակոբ Պէյէն ու զինք շրջապատող հատընտիր խումբէն: Այդ անցեալ օրերէն գողտրիկ յիշատակ մը, Տոք. Փէշտըմաճեանի մէկ Նուագը՝ զոր ձօնած է Հրաչեային, ցոյց կուտայ թէ ի՞նչ համակրանքով կը վերաբերուէին բեմական արուեստին ու արուեստաւորներուն նկատմամբ: Նուագը գրական սիրուն կտոր մը ըստ ինքեան, ցոյց կուտայ արուեստին գնահատումէն զատ, քերթողի ձիրքը անոր Հեղինակին, որ Ա. Տ. սկզբնատառերուն տակ կը սքօղուի համեստօրէն, և իր գրական ու լեզուական ճաշակը:

Ահա այդ Նուագը որ ցարդ՝ անտիպ կը մնար, եւ ուրախ եմ որ առիթը կուգայ այլապէս ալ քաղցր այդ բարեկամական յիշատակը «Բիւրակն»ի միջոցաւ կոտուստէ վրկելու:

ՆՈՒԱԳ

Աննանի քաղաքում, ուսման ժամանակ
 Դո՛ւ գիտես հաւասար արտադրել հոգւոյն
 Դո՛ւ միայն մեր արտօք, Տի՛կին, կարող ես
 Խլել շատ հառաչանք եւ յաչացն արտա-
 սուք :

Մեղաւորն քեզ մեր մէջ կամեր է առաքել
 Որ բերիք նորակերտ մի փայլ տաւան,
 Եւ տալանդն կը բերիք որ գործոցն իւր
 Ընտել են քո տալանդն, Հայունիդ դու
 Ռաբել :

Ներդաւանակ քո ձայնին եւ խաղին քո ազ-
 դու
 Զի կա՛յ մեկ արտի լար որ հնչել չի տա
 դու .
 Կը բովե՛ս քո տեսլումն, կը յուզե՛ս մեզ
 ուժգին :

Նրբ յուզումն չ'իմանար, չի լինիր մարդ
 ազատ
 Պէտք է որ Հայու խանդն արծաթի ան-
 հանդարտ
 — Եւ պատշոնն այդ՝ նաեւ՝ քե՛զ պահուած
 է, Տի՛կին :

Ա. Տ.
 (Տոբ. Տ. Փետրմայնեան)

ԱՆՅԵԱԼ ՊԵԱՆՔՈՒ

Անցեալ կայոյս կեանքի մը քայլք յու-
 շերով
 Կը զգամ քե միտ հոգուս տանարն է լե-
 ցուն .
 Դարնան յունակ պարզ գիշերուան շու-
 քերուն
 Տարածութեամբ լի կեանքի մը յուշերով :

Բայց, ո՛վ գիտէ, ի՞նչպէս, ու ե՞րբ, ո՞ւր
 երան .
 Վերջապիսի միտուէին պէս ոսկեգոծ,

Մտքիս խրոպ մըրբերկումին մէջը հո՛՛մ՝
 Կըզգամ ապրած ըլլալ այդ կեանքն ան-
 նման :

Այսօր, անուշ երազէ մը արթնցած
 Հոգիներու զարմանքն ունիմ ուշացիր,
 Եւ կը ջանամ փունջ մը շինել ցանուցիր
 Անցած կեանքիս այդ յուշերով տարջը-
 նած :

Ու վայելիքն դիւրութեամբը դեռ ար-
 բած,
 Այսօր հոգիս կարօտի քեւ մ'է անհուն,
 Լայն նախաճիւղն անբաղդ ջանք մը շը-
 ւարուն
 Դեպի այն կեանքն ու աշխարհը խրեկա-
 մած :

Անցեալ կեանքի մը հեռաւոր ու տարած,
 Բաղք յուշերով հոգիս լեցուն է այսօր,
 Ու կարօտի ըզգացմանս ալ շատ անգոր,
 Զանքի իզո՛ւր քեւ մը, քրոնչ մ'ես կու
 տամ :

Պ Ա Ն

ԳՈՄԻՆ, ԾԵՐՈՒԿ ԳԱՄՓՈԼ

Քաղքի ժողովրդն բաւական հեռու,
 ձորակի մը տափաստանին կուշտը, ա-
 ռանձին տնակ մըն էր . բլրակին չորս
 կողմերէն զուլալ ջրեր մղուելով՝ կար-
 կաչող առուններու սիրուն վաղք մը, մա-
 ցառին ու թարմ թփերու տակէն, տեղ
 տեղ արեւու ճառագայթներու տակ, հա-
 լած արծաթի հեղուկի մը պէս փաղ-
 փուն պիտակներ կը կազմէին ակնապա-
 րար այն համակ կանաչութեան մէջ որ
 կը պատէր գոմին շրջակայքը . ընկու-
 զներէն, կնձներ, ալոճի ու վայրի
 տանձներէն, ձորեղերքի երկու կողմերն
 ի վեր յատկապէս խնամուած կաղնի ծա-
 ուրուն հետ խառն ի խուռն . վարդենի-
 ներու եւ փուշերու, մրտենիներու եւ
 մորմենիներու հետ շաղապատած, ան-
 անցանելի կ'ընէին որ և է քայլքի մը
 փորձն որ համարձակէր աւրել այս վայ-
 րենի կանաչադեղ կուսութիւնը . սողուն-

ներ իսկ իրենց օձասողիկ սպրդումով ու ցախասրեկն իր թեթեւ թաթիկներով, խշրտուք մը կը փրցնէին, թուփ ու թերթիկ շարժելով, երբ խաղաղ էին երկինք ու օդ:

Արեւածագէն առաջ գոյլ ու թարմ օդով, երբ մայիսի ցօղն առտուն իջած ու սրբած էր թուփն ու խոտը, բնութեան երգասացները ի՞նչ օրհներգութեանց ներդաշնակութեամբ կ'ոգեւորէին այս ձորակը. սոյլ, ձիւ ու ճռուող, կարկաչ ու հով, մացառ ու ծառ, ամէնքը երաժշտութիւն կը կտրէին, որոնց կուգար կը խառնուէր նորածին գառնուկներու պաղատիչ մայկաններն ու հորթերու յուսահատ պոռոհն. գոմին առջեւը, ցանկապատ փաթախէն դուրս կ'ելլէր մակաղած հօտը և կը ցրուէր բլրակն ի վեր մացառին մէջ. այծուկները գլուխ գլխի քսելով իրենց նորաբոյս եղջիւրները կը փորձէին. մացառի ծառուկները կը ձկէին նոխազներու տոտիկներուն տակ անոնք դէսի վեր բարձրացած՝ գազաթէն ամենամատղաշ թուփերը կ'ընտրէին ի ճարակ. Սայտաբղէտ կաքաւը եռանդոտ կը շաղփաղփէ և յանկարծ սարսափահար կը թողու իր բոյնը եւ վիզն երկարած կը փախչի. հօտը կամաց կամաց կը կորսուի ձորակի թփաստանին մէջ, փոքրիկ հօտաղ մը որուն գլխու ֆօլօսը կը ծածկէ դէմքին կէսը, անութէն առկախ քրձէ տոպրակէն, ազտոտ ձեռքերով հաստ կլորակ բաղարջը հանելով՝ կը խածաւտէ այնքան ակորժով որ փափկաճաշակին անդամ գրգիռ կուտայ բան մը ուտելու և պահ առ պահ, այնքան անուշ օգին ու տեսարանին ինքն ալ զմայլած՝ կ'երգէ քրդական լավուգը, մեղամաղձիկ շեշտերով եւ երկարաձայն յանգերով. անոր կը հետեւի ծերուկ, վիթխարի դամիռ մը՝ դեռ երիտասարդի վերջին թափով մը պոչը ոլորած կըռնակին վրայ:

Գոմին բուխտիկը կը մխայ եւ մեթագոյն ամպի քուլաներ արեւու շողերուն տակ կը ձերմկին կ'անօտրանան և կը ցնդին, տաքուկ ապուր մը կանուխ-

կէկ յագեցուցած է այս տան բնակիչները. դեղձան, գիրուկ եզներ, փնչալով կը քակեն անուշահոտ, մետաքսաթել խոտի չորացած խուրձ-փնջիկները և կ'ուտեն արօր, խոփ, լուծ դոմի դրան առջեւ սալ-քարերու վրայ պատրաստ են. իշուկի մը վրայ սերմնցու, ցորենի պարկերը խնամով կապուած. — ի չո՛ւ. ամէն մարդ իր յատուկ դործն ու աշխատութիւնն ունի գոմի բնակիչներու մէջ. միայն դեղնագոյն մանուկներն իհար ու վատոյժ, կաւագոյն շապիկի մը տակ, աղբակոյտի փոշիներուն մէջ կրծաքայ ու մերկասրունք կը տապալուր՝ կին օրն ի բուն՝ խժլտուկ մը հանելով:

Կէսօրէն առաջ Մայիսի տաք արեւը մացառը կրակ դարձուցած է՝ կաղնիին թուփերէն եւ անտառային կանաչութեան հեղձուցիչ հոտ մը բարձրացնելով. դամիռը լքած իր սիրական հօտը՝ դարձած է դէպի գոմը եւ սովորական լակը ուտելէ վերջ, առուակին եզերքը հովասուն ուռիներու տակ, ցողկը իր առջեւի թաթերուն վրայ դրած կը քնանայ. քովը ծերունի մը կոնակը առած իրեն պէս հինաւուրց փտտած ուռնուոյ մը բունին, կուշա կուշտ խալեօն կը ծխէ. ԿԵՐԱՐ աղջիկն ու հարսը թւերնին անցուցած պղնձէ կթոցներ, ուլունքներու շարք մը կրծերնուն վրայ, դաստակներու վրայ, թեթեւօտն ու ախոյժ կը հեռանան գոմէն. ծերուկը անձառ հաճոյքով մը կը դիտէ ցորենի արտերը, որոնք ուռճացած, փրփրած կը տատանին իր ոտուրնուն առջեւ, ի՞նչ նահապետական անուշ կեանք, կըսէի ինքն իրենա, երբ պատեհութիւնը ամիսը քանի մ'անգամ վայել կուտար ինծի բնութեան գարնանային հիասքանչ տեսարանին հետ նաև գոմի-բնակիչներու խաղաղ ու անդորր կեանքին պատկերը:

Ծերունին շատ բաներ կը պատմէր. աւազակութեանց և ժամանակակից դէպքերու նկատմամբ. ի միջի այլոց իր հաւատարիմ դամիռին հերոսութիւնները. աւելցնելով թէ իր հարստութիւնն անոր կը պարտի. թէ 15 տարիներ շարունակ

ծառայած է իրեն՝ իր ցեղին ամենաըն-
տիր լատկութիւններով օժտուած , այլ
կը ցաւէր որ տարիներու բեռան տակ
ընկճած, այժմ չի կրնար վարել իր ծա-
ռայական պաշտօնը եւ պարտաւորուած է
նոր շնակ մը բերել, թէ՛ ծերուկ գամի-
որ նախանձոտ, նորեկին տեսքէն զայ-
րացած, կենդանական բնագոյով, զգալով
իր իշխանութեան անկումն, ախոռի զըռ-
նէն չի թողուր դուրս գալ, Զայս կը
պատմէր գոմին պապուկը. երբ քանի մը
ուղեւորներ կ'անցնէին անկէ դափուտու-
քով մը, գամիոր վերցուց իր խոշոր
դուլը, կոկորդային բռնազօսիկ հա-
չիւններ արձակելով, բայց սրունքները
ծալլուեցան տակը եւ չրթներու , ան-
ակոյ ընտրու տակէն շողիք մը հո-
սեցան. նորեկ գամիորուն , ձայն ու աղ-
մուկ լսելով՝ դուրս նետուեցաւ որոտալի
հաչիւններով եւ յանդուգն յառաջխա-
ղացութեամբ, մինչեւ ուղեւորներու ձեռ-
նափայտերը խաճնելով, ծերուկ գամիորն
որ քանի մ'ամիսներէ ի վեր դեռ չէր
ընտելացած նորեկին , տակաւին ծանր
եկաւ իրեն՝ հպարտութիւնը, երկտասար-
դութիւնն ու գործունէութիւնը. իր յա-
ջորդին վրայ վազեց , ընտրով ծամեց ,
ծամծմեց անոր պարանոցը , խեղդելու
անգոր ճիգերով եւ տեսնելով որ փոխա-
րինելու կարեւորութիւն իսկ չի տրուիր ,
թողուց յուսահատ, գետին պառկելով
չնչասպառ :

Կարին

ՍԷՇԱ

ԱՌԱՔԻՆՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿ

« Բիւրակնի ընթերցողները կը յիշեն
անշուշտ վերջին թիւին մէջ պատմե-
ուած « Մուրացիկի լումային » պարա-
պան : Իրողութիւնը կ'ուզենք աւելի
ճշդել , մեր գերձակ Ս . Փափաղեանի
համետօրէն սքօղած մէկ երկու կէտե-
րն ի վեր հանելով : Մեր բացակայու-
թեան ատենն է որ մուրացիկը ներս կը
մտնէ եւ Ս . Փափաղեան ցոյց կուտայ
Աղգ . Հիւանդանոցի գանձանակը : Միւս

պարագաները պատմուած էին . բայց չէր
ըսուած թէ աղքատիկ մուրացիկն նոյն
գանձանակը 10նոց մը ձգելուն վրայ,
Ս . Փ . այս մուրացիկին բարեսրտութեան
ի վարձ, ողորմութեան սովորական չա-
փէն աւելի բան մը աղքատին կուտայ :
Այս պարագան զոր Ս . Փափաղեան մու-
թի մէջ թողած էր , ի վեր հանելով՝ կը
փութանք ըսել նաեւ թէ մէկը որ իր
անունը չուզեր յայտնել , զգածուելով
Փափաղեանի գրութենէն՝ անցեալ շա-
բաթ օր զինքը կը հրաւիրէ գարեջրա-
տուն մը եւ Ս . Փափաղեանին կը նը-
ուիրէ, ձեռքը համբուրելով, ոսկի ժամա-
ցոյց մը եւ շղթայ մը , առնուազն 5 ոս-
կի արժողութեամբ , այսպէս վարձատ-
րելով մութի մէջ մնացած առաքինու-
թիւն մը :

Ս . Դ .

ՊԱՏԱՍԽԱՆ «ՓԻԼՈՆԻ ՏԱԿ»ԷՆ

Իզմիրէն Շանթ (բայց ոչ ծանօթ վի-
պասանը) կը գրէ մեզի . — « Բաղքիս
մէջ կարգ մը մարդիկ կան , — վարժա-
պետի թափթըփուքնէր — որոնցմէ ոմանք
բան գործ ըրած են Պոլսոյ թերթերուն
մէջ անհամ անհամ թղթակցութիւններ
հրատարակելու : Բայց այս խումբը պարզ
թղթակցութիւններով չի բաւականա-
նար . այլ Իզմիրի Հայերը բարեփոխելու
ճիգեր , իղձեր ունենալ ցոյց կուտայ . եւ
գլխաւորապէս իր ուշը կը գարձնէ քա-
հանաներու դասին վրայ : Ասոնցմէ կը
կարծեմ այն յօգուածագիրն որ « Բիւրա-
կնի » մէջ « Փիլոնի տակ » ղիմաստուե-
րով տեղիս քահանաները մատնանիչ կ'ը-
նէր : Բայց ղիտել կուտանք թէ ձաղկե-
լով ու բարոյապէս ոչնչացնելով չէ որ կը
կրթուին ու կը բարեփոխուին : Այսպի-
սի գաղափար իրաւ է որ շատ հեռու է
այդ գրողներու ոլորտէն , ինչպէս կ'ե-
րեւայ զրուածքէն . բաւական է որ իրենք
հասնին իրենց նպատակին :

Կարելի չէ ըմբռնել ինչի՝ կը ծառայ-
են հրապարակել թէ Իզմիրի քահանա-
ներէն մէկը նոխազ , միւսը սողանձի ,

ուրիշ մը միակամի կայլն է և թէ տասը տարի է որ բան մը չէ ըրեր : Ասոնք ամէնքը ծայրէ ծայր թեթեւօրէն արձակուած վճիռներ են :»

Ծ. Խմբ. «Շանթի» այս յօդուածէն շատ կէտեր յապաւուեցան : Շանթը սխալ հասցէի ուղղած է մեր յապաւած կէտերը . նախ որ, «Արբուն» երբեք ուսուցիչ մը չէ, ինչպէս կը կարծէ յօդուածագիրը. (ներուի մեզ խմբագրական գաղտնիք մը այս չափ յայտնելնուս) և ոչ ալ այնպիսի մէկը զոր նկարագրած է «Շանթ» : Ճակատագրային բան մըն է . ո և է տեղ մը թեմական խնդիրներն ոչ-ուսուցիչներու կողմէ, ծածկանուէնով մը, իրենց իսկական վիճակի մէջ եթէ ներկայացուին՝ դարման մը գտնելու յուսով, ուսուցիչներու շալակը կը բեռնեն : Այնուհետեւ կ'սկսի անհատնում շարք մը հակառակութեանց, թշնամութեանց ուսուցչին դէմ, մինչեւ որ այս վերջինը զոհուի, պաշտօնանկ ըլլայ : Ուսուցիչը բան գործ չունի՝ թող նամակ նամակի՝ բողոք բողոքի վրայ տեղացնէ տեղին կամ Կեդր. Ուսումնական Խորհուրդին՝ պաշտպանութիւն, իրեն եղած գրկանքներուն հատուցում կայլն պահանջելու :

Կը վստահեցնենք «Շանթը» թէ «Փիլոնի տակ» խորագրով դիմատուերները մեզի զրկողն ուսուցիչ չէ, ո'չ պետաւոր ո'չ ալ անպետ (կամ պետերն ածիլող). հետեւաբար ուրիշ չըջանակի մէջ վնասուելու է այդ դիմատուերներուն կարիքը, որուն միակ յանցանքն՝ այս պարագային՝ այն է որ թեթեւ վրձինով մը նկարած է Իզմիրի քահանաները՝ իրենց յատկանշական երանգներով :

ԱԶԳԱՅԻՆ

Իզմիսի ու դպրեւանքի միացման խընդիրը. — «Բիւզանդիոն» օրաթերթը կարգ մը խմբագրականներով թեր ու դէմ կարծիքներ մէջ կը բերէ Իզմիրի առաջնորդութիւնը կցելու Արմաշի զըպրեւանքին հետ :

Այս միացումը երբեք չհասէտ չէ ո'չ Իզմիրի եւ ո'չ ալ Դպրեւանքի թէ՛ ներկայ եւ թէ՛ ապագայ խնացական ու բարոյական տեսակէտով : Դպրեւանքը միշտ իր առաւելակշիռ դիրքը պիտի պահէ, երբ ուղղակի Կ. Պոլսոյ Պատրիարքութեան անմիջական հսկողութեան ու հոգածութեան տակ գտնուի : Նոյնը կը պահանջէ նաեւ մեր եկեղեցական կազմակերպութեան շահերն ալ : Անհրաժեշտ է որ Կ. Պոլսոյ Պատրիարքութիւնը՝ Մայր-Աթոռին, երուսաղէմի Պատրիարքութեան նման կղերական ոյժ մը ունենայ իր տրամադրութեան տակ : Աշըղեանի պատրիարքութիւնը նշանակալից է մանաւանդ անով որ կրցաւ Արմաշի Դպրեւանքը կապել Կ. Պոլսոյ Պատրիարքութեան և արդի պատրիարքը, Տ. Օրմանեան Սրբազանը, Վանահայր եւ Ընդհ. տեսուչ կարգել Դպրեւանքի : Դպրեւանքները կազմելու են զօրաւոր միաբանութիւն մը և ջանալու են անգուլ պայծառ պահելու իրենց խմացական ու բարոյական խանձարուրդը : Տրամադրելի ուժեր, Ազգային Վարչութեան ձայնը լսելու միշտ պատրաստ, փութկոտօրէն երթալու ուր որ զիրենք կը կանչեն, ինչպէս կը վարուին հիմայ :

— Ուր. առտու Ս. Պատրիարք Հայրը, Գ. Էֆ. Նորատունկեանի հետ այցելեց Ազգ. Հիւանդանոցն ու Որբանոցը, Այս այցելութեան գլխաւոր նպատակն էր ճշդել այն տեղն ուր պիտի կառուցուի Գարակէօղեան Որբանոցը : Մտադրութիւն կայ Ս. Յակոբայ արդի Որբանոցի տեղը չինել ապագայ որբանոցը և զատել արհեստանոցէն : Գարակէօղեան Որբանոցի Յանձնաժողովը կարգադրութիւններ պիտի ընէ եւ հաղորդէ Ազգ. Վարչութեան :

— Եշ. օր Ս. Պատրիարք Հայրը գահաձնեց զրկեց 1000 ոսկիի զուժար մը. ասոր 800 ոսկին Որբանոցներու յատկացուած նպաստն է, 100 ոսկին Միացեալ Ընկերութեան դասատուներու պահանջը ու մնացեալը կարօտեալներուն :

— «Բիւրակն»ի աշխատակից, Ճանիկի

վիճակին Առաջ. Տեղապահ կիւլէսէրեան Տ. Բարդէն Ծ. Վ. Մշոյ վիճակին Առաջ. Տեղապահ կարգուած է:

— Ս. Պատրիարքը այս կիրակի պատարագեց ու քարոզեց Գուրու չէշմէի եկեղեցւոյն մէջ, ուր թաղուած է կաղզուանցի Տ. Զաքարիա Պատրիարքը: Ն. Ամենապատուութիւն հանգուցեալ Պատրիարքին վրայ ներքողական մը խօսեցաւ՝ յիշելով անոր ուսումնասիրութիւնը, լինեալ դարուն Կ. Պոլսոյ մեծ հրդեհին զոհ եղած քանի մը հազար տուն աղայիններու օգնութեան հասնելու արտաքոյ կարգի ճիգերն ու ջանքերը եւ հասուցած աշակերտները որոնցմէ մէկը, Պօղոս եպ. Գարագոչ, Արմաշի Դպրեւանքին հաստատիչն ու բարերարն եղած է: Տ. Զաքարիա Պատրիարքին մէկ ուրիշ գովելի հանգամանքն եղած էր Հայ Եկեղեցին իր հակառակորդներուն դէմ պաշտպանելու եւ հաւատացեալ ժողովուրդն Ազգ. Եկեղեցւոյ փարախին մէջ պահելու համար ցուցած եռանդն ու աշխատութիւնը ճշմարտութեամբ բարձրատիճանէ Եկեղեցականներէ՝ Ս. Պատրիարք Հայրը հոգեհանգիստ կատարեց ի յիշատակ Զաքարիա Պատրիարքին:

— Գոնութեամբ կը ծանուցանենք թէ Մարաշի գօրաբաժնի Կայթայթի ինքնազեան Գէորգ էֆ. Դ. Օսմանիէի արժանացած է ի վարձ իր հաւատարմ ծառայութեանց: Ինքնազեան էֆ. իր մարդասիրութեամբ հանրածանօթ է Մարաշցոյ: «Էփրակն» ի Տնօրէնը մօտէն կը ճանչնայ այդ պատուական աղգայինը, պարկեշտ քաղաքացին:

— Բարիդի Հայ ուսանողներու ակումբը իրեն դիտաւոր նպատակ ունենալով Հայ ժողովուրդին մէջ տարածել գիտելիքներ՝ պիտի հրատարակէ «Համալսարան» անունով ամսաթերթ մը, յառաջիկայ Յուլիս ամսէն սկսեալ: Տարեկան բաժնեզին 12 թիւի համար, իրաքանչիւրը 32 էջ, տասը ֆրանք:

Գաւառական գործիչ մը, կը լսենք թէ, անիրաւ քննադատութեան մը առարկայ եղեր է: Քէօթահայի ազգ. վար-

ժարանի տնօրէն Նշան էֆ. Դպիրեան որ քառորդ դարէ աւելի է իր քաղքին մէջ կը ծառայէ, տեղական էնթրիկներու բերմամբ հրապարակային կծու ակնարկութեանց առարկայ կ'ըլլայ: Չենք ուզեր մանրամասնութեանց մէջ մտնել. կը յիշենք միայն թէ Դպիրեան կարող եղած է հասցնել Ազգին պատիւ բերող աշակերտներ, որոնց մին է նաեւ ծանօթ գրող «Ատրուշան» (Յակոբ էֆ. Սթամպուլեան):

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Խաղաղութեան Դեսպանախորհրդի մայիս 19 ի (Բ. Ե.) նստին մէջ առաջարկուեցաւ չորս յանձնաժողով կազմել որոնց առաջինը զինուորական, երկրորդը՝ նաւային, երրորդը՝ մարդասիրական, չորրորդը՝ իրաւաբարական խնդիրները քննելու: Մէն մի Պատուիրակութիւն կրնայ ներկայացուցիչ ունենալ իւրաքանչիւր յանձնաժողովի մէջ: Ընդհանուրումը սա է թէ Ձէնընկեցութեան Յանձնաժողովը ինչ խոչնդոտներու ալ պատահի, միւս երկու յանձնաժողովները, այսինքն մարդասիրական և իրաւաբարական խնդիրները քննողները զիւրին արահետ պիտի կրնան գտնել, որքան ներքն ճամբուն խորտուրտութիւնները:

— Բարիդէ կը հեռագրուի թէ Խաղաղութեան Դեսպանախորհրդի գումարման առթիւ Սիպերիա արտօրելու պատիժը ջնջած է Չարը: Այս որոշումը մեծ տպաւորութիւն յառաջ բերած է Եւրոպայի մէջ:

ԻՆՉՊԼԵ ԺԱԳՈՒՄ ԸՌԱՅ 80ՄԻՆՈ ԽԱՂԸ

Երկու վանականներ, որոնք երկարատեւ մեկուսացման դատապարտուած էին, մտածեցին իրենց բանտարկութեան տըխուր ժամերը մոռնալ առանց կոտորելու լուութեան կանոնը որ անոնց վրայ զըրուեցաւ իբրեւ պատիժ, իրարու ցուցնելով մանր տախակ քարեր որոնց վրայ սեւ կէտեր կային: Կանխաւ այնպէս կարգադրեցին որ խաղին մէջ յաղթողը

իմացնէ միւս խաղացողին թէ յաղթած է՝
ցած ձայնով արտասանելով երեկոյեան
ժամերգութեան աղօթքը :

Ժամանակ ետքը երկու վանականները
լրացուցին քարերու թիւը և կատարե-
լագործեցին խաղին կանոնները, այն-
պէս որ երբ անոնց բանտարկութեան
պայմանաժամը լրացաւ, խաղը այնքան
ընդունելութիւն գտաւ որ առհասարակ
որդեգրուեցաւ վանքին մէջ բոլոր դէտ-
նըողներէ իրրեւ օրինաւոր ժամանց մը
նաղը շատ արագ տարածուեցաւ քաղքէ
քաղք և շատ սիրելի եղաւ բովանդակ
իտալիոյ մէջ : Եւ երեկոյեան ժամեր-
գութեան առաջին սողը համառօնուե-
ցաւ լոկ « տոմինօ » բառին, և այդ
ժամանակէ ի վեր Տոմինօ անունով կը
ճանչցուի յիշեալ խաղը :

(Աւետաբեր)

ԴԱԻԹԵԱՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

ՀԻՄՆՈՒԱԾ 1892 ԻՆ

1. Կը յօրինէ և կը հրատարակէ դա-
սաղիրքեր՝ ազգային վարժարաններու
համար :

2. Կը հայթայթէ վարժարանաց հա-
մար պէտք եղած դասագրքերն ու դըպ-
րոցական պիտոյքը :

3. Պոլսոյ և գաւառաց դպրոցներու
համար դպրոցական պաշտօնեաներ կը
ղրկէ :

4. Կը հրատարակէ նաեւ ուրիշ հե-
ղինակներու պատրաստած օգտակար
գիրքերը :

5. Կը կատարէ ամէն տեսակ տպագր-
ական և յարակից գործեր :

ԻՐ ՆՊԱՏԱԿՆ Է ՍԱՏԱՐԵՂ ԱՂԳԱՅԻՆ
ԿՐԻՄՔԵԱՆ ԳՈՐԾԻՆ :

ԻՐ ՍԿԶԲՈՒՆՔՆ Է ԱՅՂՈԳ ՕԳՏԻՆ ՄԵՋ
ՓԼՏՈՒՆ ԻՐ ՇԱԽՆ :

ԿԱՆՆԻԿ ԳՈՐԾԵՆ ԻՐ առաջին եւ զըջ-
խաւոր պայմանն է :

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Մանիսա, Օր. Ե. Ս. — Ձեր առա-
ջարկն ուղղակի Առաջնորդին կամ հան-
գուցեալին տիկնոջ ուղղեցէք :

Տարեցիկ, Մ. Թ. — Գանձեցինք 120.
կը մնայ 26 : Նամակ և հաշիւ ղրկած
ենք Ապրիլ 7 ին :

Ամասիա, Տ. Գ. Վ. Ի. — Գանձե-
ցինք 179 : Դրկուեցաւ 32 շրջ :

Կիրասոն, Չ. Ճ. — Դրկուած է :

Կեյլի, Չ. Գ. Իր կարգին :

Շուսլա, Ընթերցարանի վարչութիւն.—
Վեց ֆռանքը Յունի, 26 ին վճարուած
է. ընկալագիրը, նոյն բուկալանով, պա-
հած ենք : Ուրիշ թերթերու սխալման և
վարչ. անկանոնութիւններուն համար
մենք պատասխանատու չենք :

Թիֆլիս, Յ. Բ. — Ձեր հրահանգին
համեմատ, օրին վճարուած է 120 դրշ.
ինչպէս ծանուցուած է Բիւզանդիոնի մէջ :

Քղի, Մ. Ս. — Ստացանք հեռագիրը.
անտուկը՝ աս շարժու :

ԲՈՎԱՆ ԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Մեր աշխատակիցներուն Ս. Գ.
Բանասիրական

Սքեմի տակ Գ. Խաչկունց

Կենսագրական Ասիլ

Յովհ. Եազճեան

Մասենագրական Տ. Վ. Պ.

Հայ աշուղներ

Տեղագրական Ա. Գրլրեան

Գալէճիք ու ես

Ազգագրական

Մշեցոց վախճանի կտրելը ***

Գրական

Նուադ Տոթ. փետիսիւսեան

Անցեալ կեանքս Պան

Գամփռ Սեւա

Աւաքինութեան մրցանակ Ս. Գ.

Լուրեր

Ազգ. Ներքին, Քաղաքական

Արտօնատեր. — Հ. Ս. Խ. ԻԻԹԻԻՃԵԱՆ

ՏՊԱԳՐ. ՆՇԱՆ Կ. ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ